

Sławomir Czetwertyński, Agnieszka Mroczek-Czetwertyńska

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

PRZYCZYNY ROZWOJU SPÓŁDZIELCZOŚCI SOCJALNEJ NA DOLNYM ŚLĄSKU W LATACH 2006-2012

Streszczenie: Niniejszy artykuł jest próbą uchwycenia zależności między dofinansowaniem ze środków publicznych a dynamiką wzrostu liczby spółdzielni socjalnych na Dolnym Śląsku. Lata 2006-2012 to systematyczny, acz nieregularny rozwój tej formy przedsiębiorczości. Liczne przywileje związane z jej prowadzeniem stanowią zachętę do podjęcia ryzyka ich utworzenia. Społeczny charakter spółdzielni socjalnych stanowi normatywne rozwinięcie koncepcji przedsiębiorstwa społecznego. Nie ulega wątpliwości, że koncepcja ta, choć normatywnie słuszna, nie jest spójna ze współczesną walką konkurencyjną. W tej pracy postawiono tezę, że dynamika rozwoju spółdzielczości socjalnej w dużej mierze zależy od dodatkowych środków przeznaczanych na aktywizację osób i podmiotów, mogących stanowić potencjalnych założycieli. Posłużono się tu autorskimi badaniami oraz analizą projektów dofinansowanych z funduszy strukturalnych.

Słowa kluczowe: spółdzielnia socjalna, ekonomia społeczna, przedsiębiorstwo ekonomii społecznej.

1. Wstęp

Oskar Lange w przywoływanej przez siebie definicji działalności gospodarczej podaje, że obejmuje ona „produkcję i podział materialnych przedmiotów zaspokajania potrzeb ludzkich”. Jednocześnie podkreśla, że między uczestnikami zarówno produkcji, jak i podziału, dochodzi do zawiązania się stosunków społecznych. Stąd każda działalność gospodarcza ma w istocie charakter społeczny, nawet jeżeli zakłada się, że stosunki społeczne w ramach produkcji i podziału razem określane są mianem stosunków ekonomicznych¹.

Jednak społeczny charakter działalności gospodarczej podlega, jak każde zjawisko będące przedmiotem badań ekonomicznych, nie tylko ocenie pozytywnej, lecz również normatywnej. W doktrynie ekonomii neoklasycznej podmiot gospodarujący dąży do maksymalizacji zysków. Zatem organizacyjny wyraz działalności gospo-

---

¹ O. Lange, *Ekonomia polityczna*, t. I i II, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1978, s. 295.

darceży, czyli przedsiębiorstwo, będzie zarządzane tak, aby cel ten osiągnąć. Z kolei Adam Smith poprzez alegorie niewidzialnej ręki dowodzi, że każdy egoistycznie działający podmiot ma swój udział w osiągnięciu najwyższego dobra². Podążając tym tokiem myślenia, zasadniczo każde przedsiębiorstwo kierowane przez osoby działające w swoim najlepszym interesie powinno mieć jak najbardziej pozytywny wpływ na społeczeństwo (*sui generis*).

Nie ulega jednak wątpliwości, że analiza normatywna funkcji społecznej przedsiębiorstwa wykazuje pewne jej ułomności. Wynika to przede wszystkim z oczekiwań, jakie społeczeństwo stawia przedsiębiorcom. Niczym nowym nie jest dyskurs między aktorami sfery publicznej odnośnie do roli przedsiębiorstw w ładzie społecznym. Zwykle kwestie te poruszane są w kontekście walki politycznej i toczą się, w formie będącej przedmiotem niniejszego artykułu, od XIX wieku. W tym właśnie okresie pojawia się pojęcie „ekonomii społecznej” jako nurtu rozwijającego kwestie będące przedmiotem ekonomii politycznej. Aspekt społeczny życia gospodarczego pojawia się już w latach 30. XIX wieku w rozważaniach Charlesa Dunoyera, w jego traktacie o ekonomii społecznej³. Od tego momentu ekonomia społeczna rozumiana była różnorodnie. W zależności od przyjętej postawy badawczej kładziono nacisk na uwarunkowania społeczne, relacje między grupami społecznymi czy też podział praw społecznych⁴. Ta konkretna dziedzina ekonomii istotnie związana jest z przekształceniami ładu społecznego oraz rolą podmiotów gospodarczych w realizacji społecznie akceptowalnych założeń. Karl Polanyi w swojej analizie związku między polityką ekonomiczną a społeczeństwem wskazał na znaczenie formowania praw społecznych przez człowieka jako przeciwności dla praw rynku⁵. Można to rozumieć jako korygowanie działania mechanizmu rynkowego w normatywnie przyjętym kierunku. Obecnie ekonomia społeczna odwołuje się do „podmiotów prowadzących działalność gospodarczą, które za swój główny cel stawiały nie tylko maksymalizację zysku, lecz także realizację określonych celów społecznych”⁶. W tak przyjętym podejściu wciąż żywa zdaje się dyskusja o celach społecznych oraz formach ich realizacji przez podmioty wolnego rynku.

---

² Por. P.A. Samuelson, W.D. Nordhaus, *Ekonomia*, t. 1, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 63.

³ Por. C. Dunoyer, *Nouveau traité d'économie sociale, ou simple exposition des causes sous l'influence desquelles les hommes parviennent à user de leurs forces avec le plus de liberté, c'est-à-dire avec le plus de facilité et de puissance*, t. 1, H. Fournier, Paris 1830, s. 137-280.

⁴ Por. K. Nagel, *Teoretyczne i definicyjne ujęcie ekonomii społecznej*, [w:] U. Zagóra-Jonszta, K. Nagel (red.), *Współczesne problemy ekonomiczne. Wybrane zagadnienia teoretyczne a praktyka gospodarcza*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice 2013, s. 69-74.

⁵ K. Polanyi, *Wielka transformacja. Polityczne i ekonomiczne źródła naszych czasów*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010, s. 100-102.

⁶ B. Szopa, *Teorie ekonomiczne a ekonomia społeczna*, [w:] M. Frączek, J. Hausner, S. Mazur (red.), *Wokół ekonomii społecznej*, Małopolska Szkoła Administracji Publicznej, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków 2012, s. 13.

W Polsce ekonomia społeczna posiada długoletnią tradycję, w pewnym sensie zakłóconą przez zmiany ustrojowe⁷. Nowo tworzony ład instytucjonalny potransformacyjnej Polski wymagał również odbudowania funkcji przedsiębiorstw społecznych lub inaczej – przedsiębiorstw ekonomii społecznej (PES). Do najważniejszych typów instytucji ekonomii społecznej w Polsce zalicza się: organizacje pozarządowe prowadzące działalność gospodarczą, organizacje gospodarcze, spółdzielnie oraz podmioty tzw. nowej ekonomii społecznej, czyli: zakłady aktywności zawodowej, centra i kluby integracji społecznej i spółdzielnie socjalne⁸. W niniejszym artykule zajęto się właśnie ostatnim z wymienionych typów. Wynika to z faktu nagłej ich ekspansji na Dolnym Śląsku w 2012 roku. Te wzorowane na doświadczeniach włoskich przedsiębiorstwa ekonomii społecznej stały się w ostatnim czasie niezwykle popularną formą aktywności gospodarczej o ściśle określonych celach społecznych. Należy podkreślić, że rozwiązania prawne pozwalające na ich funkcjonowanie zostały wprowadzone w Polsce już w 2006 roku. Pojawia się tu pytanie: dlaczego spółdzielnie socjalne, mimo istnienia odpowiednich rozwiązań prawnych, spopularyzowały się dopiero w ostatnim czasie?

Celem niniejszego artykułu jest wyjaśnienie przyczyn nagłego wzrostu liczby spółdzielni socjalnych na Dolnym Śląsku. Jednocześnie postawiono tezę, że główną przyczyną tego stanu są działania związane z dofinansowaniem tej formy działalności gospodarczej z programów operacyjnych funduszy strukturalnych. Aby osiągnąć wymieniony cel, posłużono się m.in. autorskim badaniem sondażowym na 50 przypadkowo dobranych osobach. Zadane pytanie, dotyczące skojarzenia ze zwrotem „spółdzielnia socjalna”, było pytaniem zamkniętym z możliwością pogłębienia odpowiedzi. Dodatkowo przeprowadzono analizę dokumentów projektów finansowanych ze środków Unii Europejskiej, mających na celu wsparcie spółdzielni socjalnych.

2. Spółdzielnia socjalna jako podmiot ekonomii społecznej

Spółdzielnia socjalna jest szczególną formą spółdzielni. Tym samym, zgodnie prawem spółdzielczym, jest „dobrowolnym zrzeszeniem nieograniczonej liczby osób, o zmiennym składzie osobowym i zmiennym funduszu udziałowym, które w interesie swoich członków prowadzi wspólną działalność gospodarczą”⁹. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 roku o spółdzielniach socjalnych precyzuje, że „przedmiotem działalności spółdzielni socjalnej jest prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa w oparciu o osobistą pracę członków”¹⁰. Przy tym należy podkreślić, że istnieją ogra-

---

⁷ J. Herbst, *Kondycja ekonomii społecznej w Polsce 2006*, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2006, s. 4.

⁸ Tamże, s. 5-6.

⁹ Ustawa z dnia 16 września 1982 roku *Prawo spółdzielcze*, DzU 1982, nr 30, poz. 210, art. 1 § 1.

¹⁰ Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 roku o spółdzielniach socjalnych, DzU 2006, nr 94, poz. 651, art. 2, pkt 1.

niczenia liczby osób mogących ją tworzyć: minimum 5, maksimum 50¹¹. Ponadto spółdzielnie socjalne działają na rzecz społecznej oraz zawodowej reintegracji jej członków¹². Oznacza to odbudowę lub podtrzymanie umiejętności czynnego uczestnictwa w życiu społecznym oraz rynku pracy. Beata M. Kaczmarek na podstawie powyższych przesłanek stwierdza, że „spółdzielnia socjalna jest zrzeszeniem osób, tworzonym i działającym na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które wspólnie, w oparciu o osobistą pracę prowadzą przedsiębiorstwo i realizują cele społecznej oraz zawodowej reintegracji”¹³. Do spółdzielni socjalnej mogą przystąpić osoby fizyczne w liczbie od 5 do 50, przy czym co najmniej połowa z nich musi należeć do grupy zagrożonej wykluczeniem społecznym. Mogą je również tworzyć co najmniej dwie osoby prawne, takie jak organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego oraz kościelne osoby prawne¹⁴.

Institucja spółdzielni socjalnej została wprowadzona do polskiego prawa na mocy ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy¹⁵. W praktyce zaczęły jednak funkcjonować mniej więcej od 2005 roku. Natomiast formalnie zyskały swój obecny kształt wraz z wprowadzeniem w 2006 roku ustawy o spółdzielniach socjalnych. Do końca I kwartału 2006 roku w Polsce działało już 45 spółdzielni socjalnych (z czego cztery na Dolnym Śląsku).

Kolejne lata to stopniowy, acz nieregularny wzrost liczby spółdzielni socjalnych w województwie dolnośląskim. Uchwalenie ustawy o spółdzielczości socjalnej wywołało w 2007 roku nagły wzrost liczby nowo powstałych przedsiębiorstw społecznych – spółdzielni socjalnych. Dopiero dwa lata później widoczna jest podobna aktywność. Natomiast rok 2012 to nagłe zwiększenie liczby spółdzielni socjalnych, których powstało niemal pięciokrotnie więcej niż w roku poprzednim. *De facto* w roku 2012 powstało tyle spółdzielni socjalnych, ile w sumie w latach 2005-2011, czyli ich liczba podwoiła się. Pojawia się tu pytanie, skąd taka popularność spółdzielczości w ostatnim roku. Rysunek 1 obrazuje kształtowanie się zjawiska powstawania spółdzielni socjalnych w latach 2005-2012.

Pierwsze spółdzielnie socjalne na Dolnym Śląsku powstały we Wrocławiu i w Bystrzycy Kłodzkiej. Natomiast interesujące jest, że w ostatnim roku (2012) ponad połowa nowych omawianych przedsiębiorstw społecznych powstała w subregionie wałbrzyskim, tj. mieście Wałbrzych (39%), powiecie wałbrzyskim (13%), powiatach: kłodzkim (8,5%), dzierzoniowskim (4%) oraz świdnickim (4%). Sytuacja ta wynika przede wszystkim z wysokiego bezrobocia charakteryzującego ten region,

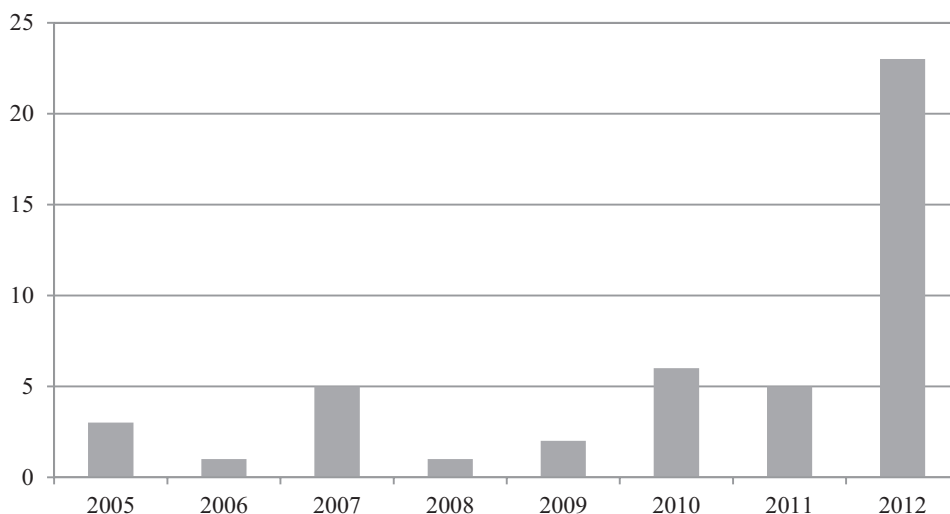
¹¹ Tamże, art. 5, pkt 2.

¹² Tamże, art. 2, pkt 2.

¹³ B.M. Kaczmarek, *Jak założyć spółdzielnię socjalną?*, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2010, s. 3.

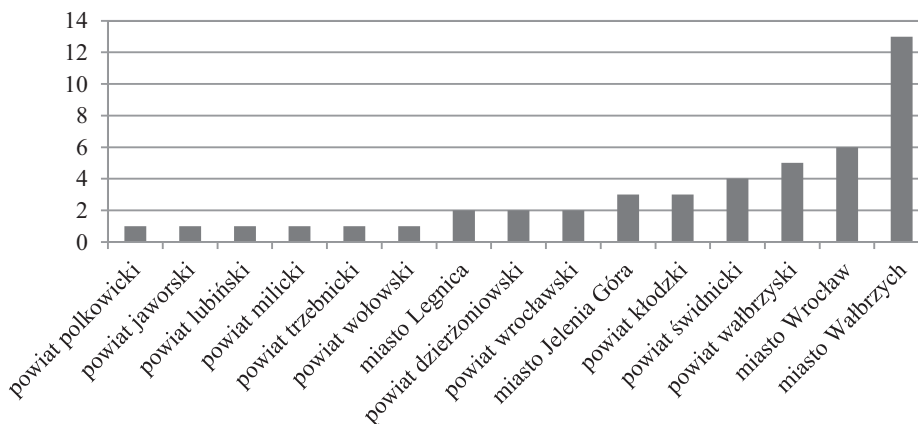
¹⁴ Tamże, s. 6.

¹⁵ Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, DzU 2004, nr 99, poz. 1001.

Rys. 1. Liczba nowo utworzonych spółdzielni społecznych na Dolnym Śląsku w latach 2005-2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ogólnopolskiego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Społecznych, <http://ozrss.pl/category/katalog/województwo/dolnoslaskie/> (30.07.2013).

Rys. 2. Przestrzenne rozmieszczenie spółdzielni społecznych na Dolnym Śląsku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ogólnopolskiego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Społecznych, <http://ozrss.pl/category/katalog/województwo/dolnoslaskie/> (30.07.2013).

tj. 30% w skali całego województwa¹⁶. Tak wysoki stan bezrobocia jest konsekwencją przede wszystkim likwidacji Dolnośląskiego Zagłębia Węglowego, która przyczyniła się do upadku kolejnych drobnych przedsiębiorstw oraz dużych zakładów

¹⁶ http://www.stat.gov.pl/wroc/67_2222_PLK_HTML.htm (30.07.2013).

pracy, związanych w większym lub mniejszym stopniu z górnictwem. Region wałbrzyski charakteryzuje się również wysokim odsetkiem migracji osób młodych do większych miast, takich jak Wrocław czy Poznań, głównie w celu kontynuacji nauki i poszukiwania pracy. Kolejnym czynnikiem mającym znaczny wpływ na rozwój spółdzielni socjalnych w regionie wałbrzyskim jest to, że urząd pracy w Wałbrzychu oferuje szeroko zakrojone doradztwo w zakresie spółdzielczości socjalnej oraz wsparcie finansowe, co dodatkowo wpływa na decyzje o podejmowaniu tego typu aktywności. Należy zwrócić także uwagę na liczne działania wałbrzyskich organizacji pozarządowych, które podejmują tematykę ekonomii społecznej, proponując różnorodną pomoc merytoryczną i finansową i kształtując pozytywny wizerunek tego rodzaju działalności.

Większość spółdzielni socjalnych na Dolnym Śląsku to przedsiębiorstwa zajmujące się usługami budowlanymi (52%), usługami sprzątaniami (48%), handlem (59%) oraz usługami gastronomicznymi i cateringiem (48%)¹⁷. W swoich statutach jako przedmiot działalności podają najczęściej wiele różnorodnych działań, niejednokrotnie ze sobą nie związanych. Z jednej strony nasuwa się pytanie, skąd takie niezdecydowanie wśród spółdzielców i czy na pewno przy takiej różnorodności jakość proponowanych przez nich usług i towarów jest wysoka. Z drugiej jednak strony, biorąc pod uwagę możliwość zatrudnienia dużej liczby osób oraz przyjęcia do 50 członków, bogata oferta usług i towarów jest możliwa, co uzasadnia szeroki wachlarz przedmiotów działalności wpisywanych do Krajowego Rejestru Sądowego.

3. Przyczyny ekspansji spółdzielni socjalnych

Spółdzielnie socjalne są organizacjami, które mogą korzystać z licznych przywilejów, w formie zarówno bezpośredniego wsparcia, jak i ulg oraz zwolnień ze zobowiązań w stosunku do skarbu państwa. W pierwszej kolejności należy wymienić możliwość zwolnienia spółdzielni socjalnych z opłat rejestracyjnych. Chodzi tu o płatności za czynności związane z rejestracją w Krajowym Rejestrze Sądowym oraz publikacją w Monitorze Sądowym i Gospodarczym. Następnym przywilejem jest możliwość zwolnienia z podatku dochodowego od osób prawnych w części dochodów nie zaliczanych do kosztów uzyskania przychodów. Warunkiem jest, iż dochody te muszą być przeznaczone na społeczną i zawodową reintegrację członków spółdzielni socjalnej. Trzecim udogodnieniem jest pełna refundacja składek socjalnych przez okres nawet dwóch lat oraz częściowa przez kolejny rok. Jest to możliwe przy spełnieniu konkretnych przesłanek, związanych z marginalizacją członków danej spółdzielni socjalnej¹⁸.

---

¹⁷ Opracowanie własne na podstawie Krajowego Rejestru Sądowego, <https://ems.ms.gov.pl/krs/wyszukiwaniepodmiotu?t:lb=t> (30.07.2013).

¹⁸ Por. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 roku o spółdzielniach socjalnych..., art. 12, pkt 3a; B.M. Kaczmarek, wyd. cyt., s. 23.

Spółdzielnie socjalne mogą również liczyć na uzyskanie jednorazowego wsparcia ze środków Funduszu Pracy lub Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Istnieje także możliwość otrzymania dofinansowania z funduszy europejskich. Istotna jest również możliwość wykorzystania stosowanej przez samorządy tzw. klauzuli społecznej. Oznacza to wyłączenie danej spółdzielni socjalnej z ogólnych zasad postępowania w sprawie przyznania zamówienia publicznego. W praktyce ma to na celu uprzywilejowanie podmiotów, których funkcje związane są z reintegracją zawodową i społeczną¹⁹. Spółdzielnie socjalne mogą również prowadzić działalność pożytku publicznego. Pozwala im to na korzystanie z narzędzia wolontariatu oraz współpracy z samorządem przy realizacji zadań publicznych²⁰.

Wymienione powyżej przywileje oraz ulgi są cechą charakterystyczną spółdzielni socjalnych. Mają one na celu zapewnienie wyższej konkurencyjności tych podmiotów ze względu na ich prospołeczną funkcję. Możliwość otrzymania bezpośrednich środków finansowych w formie dotacji i pożyczek z budżetu państwa lub jednostek samorządu terytorialnego stanowi o dużej atrakcyjności tej formy działalności gospodarczej. W powyższym kontekście tym bardziej zaskakujący jest fakt, że dynamika rozwoju spółdzielczości socjalnej w Polsce jest bardzo nieregularna. Oznacza to, że istnieć musi czynnik zewnętrzny, niezależny od ustaleń ustawowych, aktywizujący osoby fizyczne i prawne do podjęcia trudu ich założenia.

Nagła ekspansja aktywności spółdzielni socjalnych zbiega się z realizacją projektów dofinansowanych ze środków unijnych, w szczególności z Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (POKL). Największe znaczenie ma tu priorytet VII tego programu, dotyczący promocji integracji społecznej, w tym ekonomii społecznej (poddziałanie 7.2.2). W ramach tego priorytetu od grudnia 2009 roku realizowane są projekty wspierające przedsiębiorstwa społeczne. Mają one charakter doradczo-szkoleniowy i przyczyniły się do powstania Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej (późniejszych Centrów Wsparcia Przedsiębiorczości Społecznej), czyli instytucji, które poprzez swoje działania przybliżają m.in. tematykę spółdzielczości socjalnej. Łączna kwota dofinansowania na te projekty dla czterech subregionów dolnośląskich (jeleniogórski, głogowsko-legnicki, wałbrzyski i wrocławski) wyniosła 4 072 610,02 zł, co stanowi 11% całej alokacji przeznaczony dla tego poddziałania. Pierwsze wyniki działalności ośrodków widoczne są już w pierwszych latach ich funkcjonowania, kiedy to liczba nowo powstałych spółdzielni socjalnych wzrosła z dwóch w roku 2009 do sześciu w roku 2010. W 2011 roku tendencja utrzymuje się na podobnym poziomie (utworzonych zostaje pięć nowych podmiotów). Ponadto od grudnia 2011 roku realizowane są projekty, które oprócz wsparcia szkoleniowo-doradczego proponują także wsparcie finansowe, umożliwiające zakup wyposażenia niezbędnego do utworzenia spółdzielni socjalnej. W ramach tych programów beneficjenci otrzymują bezzwrotne wsparcie w wysokości 20 tys. zł na

¹⁹ T. Schimanek, *Podstawowe informacje o klauzulach społecznych*, FISE>, Warszawa 2012, s. 3.

²⁰ B.M. Kaczmarek, wyd. cyt., s. 24.

członka założyciela oraz wsparcie pomostowe trwające przez rok. Łączna wartość tych projektów to 11 669 175,76 zł, czyli 32% całej alokacji tego poddziałania. W 2012 roku w ramach jednego z tych projektów powstało osiem spółdzielni, co stanowi 1/3 wszystkich spółdzielni socjalnych powstałych w omawianym okresie. Kolejnych 26 nowych podmiotów planowanych jest na rok 2013. Co ciekawe – do momentu zakończenia badań przedstawionych w niniejszym opracowaniu w Krajowym Rejestrze Sądowym nie zarejestrowano żadnej nowej spółdzielni socjalnej. Oprócz wsparcia finansowego oraz szkoleniowo-doradczego w latach 2009-2011 przeprowadzono kampanię promocyjną dotyczącą znaczenia ekonomii społecznej w systemie gospodarczym. Wszystkie te działania nie tylko przybliżają tematykę przedsiębiorczości społecznej przyszłym spółdzielcom, ale także tworzą zaufanie do rozwiązań instytucjonalnych, jakim jest spółdzielnia socjalna, która w ogólnie panującym przekonaniu nie stanowi rozwiązania efektywnego²¹.

Wszystkie powyższe działania, inicjowane dzięki środkom z Unii Europejskiej, mają bezpośredni i największy wpływ na powstawanie nowych podmiotów spółdzielczości socjalnej. Rok 2012 był rokiem przełomowym, gdyż oprócz projektów, w których możliwe było uzyskanie środków finansowych na działanie tego typu podmiotów, kumulował się też wtedy efekt długofalowej promocji realizowanej przez ośrodki wspierające ekonomię społeczną.

Należy również wskazać na wpływ *Wieloletniego regionalnego planu działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej oraz rozwoju sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie dolnośląskim (2012-2020)*. Przedstawione w dokumentacji założenia należy uznać za jak najbardziej słuszne i w swoim zamyśle mające na celu upowszechnianie wszelkich rodzajów przedsiębiorstw ekonomii społecznej²². Przywołany plan wskazuje jednak niezwykle ogólnikowo na źródła finansowania przedstawionych założeń, pozostawiając niedoprecyzowane cele operacyjne i nieskonkretyzowane działania w najbliższym horyzoncie czasowym²³. Niemniej jest to dokument o charakterze operacyjno-wdrożeniowym względem *Strategii rozwoju województwa dolnośląskiego*, co stanowi w pewnym sensie gwarancję jej wdrożenia²⁴. Nie ulega wątpliwości, że omawiany plan w obecnym kształcie wymaga modyfikacji, jednak możliwość taka została przewidziana na poziomie walidacji.

Mimo małego zaufania społecznego (połowa badanych osób kojarzy tę formę działalności z kręactwem, oszustwem i manipulacją) oraz niewielkiej wiedzy społeczeństwa na temat spółdzielni socjalnych (jedna trzecia ankietowanych w ogóle

---

²¹ http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/AnalizyRaportyPodsumowania/Strony/KSI_raporty.aspx (30.07.2013); *Szczegółowy opis priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012, s. 326.

²² Por. *Wieloletni regionalny plan działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej oraz rozwoju sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie dolnośląskim (2012-2020)*, Dolnośląski Ośrodek Polityki Społecznej, Wrocław 2011, s. 47-61.

²³ Tamże, s. 62-63.

²⁴ Tamże, s. 58.

nie wiedziała, czym są spółdzielnie socjalne, natomiast pozostali przyznali, że słyszeli o spółdzielniach socjalnych, ale ich wiedza jest raczej podstawowa i nie wiedzą, czym one są) działania podjęte w ostatnich latach, a finansowane ze środków unijnych lub budżetowych, stanowią czynnik kształtujący atrakcyjność spółdzielni socjalnych jako formy działalności gospodarczej. Tym samym ustawowo zagwarantowane przywileje, jakimi cieszą się spółdzielcy socjalni, zostają wsparte dodatkowymi czynnikami, takimi jak dofinansowanie w formie bezpośredniej lub pośredniej oraz działania promocyjne i rozwiązania instytucjonalne w ramach rozwoju regionalnego. Działania te z jednej strony kształtują świadomość społeczeństwa, a z drugiej – wpływają bezpośrednio na opłacalność założenia tej formy przedsiębiorstwa społecznego.

Z kolei przedsięwzięcia promocyjne wpływają na społeczeństwo dwukierunkowo. Po pierwsze, osoby lub podmioty mogące tworzyć spółdzielnie socjalne zyskują świadomość własnych możliwości. Należy nadmienić, że ta forma organizacyjna skierowana jest głównie do osób zagrożonych marginalizacją. Oznacza to, że ich aktywność czy też przedsiębiorczość jest na poziomie relatywnie niskim. W przeciwnym razie prawdopodobieństwo zagrożenia wykluczeniem byłoby niewspółmiernie niższe.

Argument ten można dodatkowo wzmocnić poprzez następującą interpretację omawianych powyżej danych. Fakt nagłej ekspansji aktywności spółdzielców socjalnych w zestawieniu z ich aktywnością w okresie wcześniejszym oznacza, że jedynie najbardziej przedsiębiorczy z grupy docelowej podjęli inicjatywę. Osoby te dostrzegły możliwość wykorzystania tej formy prawnej jeszcze przed wejściem w życie odpowiednich przepisów. Tym samym wykazały postawę przeciwdziałania wykluczeniu. Natomiast osoby charakteryzujące się niższym poziomem przedsiębiorczości bez odpowiedniego oddziaływania nie podjęłyby żadnych działań zmierzających do reintegracji społeczno-gospodarczej.

Drugim efektem promocji jest oddziaływanie na świadomość społeczną. Jest ono o tyle istotne, że spółdzielnie socjalne same w sobie mają świadczyć usługi w ramach konkurencji na wolnym rynku. Oznacza to konieczność zbudowania bazy klientów, którzy gotowi są do korzystania z usług. Wymaga to odpowiedniego poziomu zaufania względem instytucji spółdzielni socjalnej. Promocja w tym zakresie ma na celu przybliżenie tej formy organizacyjnej potencjalnym klientom oraz zminimalizowanie efektu uprzedzeń wynikających ze złych skojarzeń ze słowem „spółdzielnia”.

Działania wspierające bezpośrednio opłacalność funkcjonowania spółdzielni socjalnych to najprostsza forma oddziaływania na potencjalnych założycieli. Dotacje lub też refundacje poniesionych kosztów minimalizują ryzyko związane z przyjęciem tej formy organizacji działalności gospodarczej. Tym samym zachęcają do podjęcia wysiłku utworzenia spółdzielni socjalnych bez konieczności angażowania własnych środków. Jest to o tyle uzasadnione, że osoby zagrożone wykluczeniem społecznym nie należą do grupy posiadającej nadwyżkę aktywów, które mogą być przeznaczone na inwestycje założeniowe.

4. Zakończenie

Problematyka spółdzielni socjalnych stanowi obecnie istotny czynnik w rozwoju koncepcji ekonomii społecznej. Spółdzielnie socjalne niezależnie od praktycznego wyrazu stanowią konkurencyjną formę prowadzenia działalności gospodarczej. Faktem jest, że tego rodzaju formy organizacyjne posiadają pewne przywileje ze względu na swoją funkcję reintegracji społeczno-zawodowej. Nie ulega jednak wątpliwości, że tego rodzaju przedsięwzięcia, jako formy spełniające normatywnie przyjęte założenia polityki społecznej, są korzystne dla rozwoju efektywnego rynku pracy.

Nie ulega również wątpliwości, że spółdzielnie socjalne nie wzbudzają powszechnego zaufania społecznego. O ile problemem nie jest zrozumienie intencji powołania tego rodzaju formy prawnej, o tyle potencjalni odbiorcy usług i produktów spółdzielni socjalnych nie mają praktycznie żadnej wiedzy na temat ich funkcjonowania. Oznacza to, że działalność promocyjna nie przyniosła oczekiwanego efektu²⁵.

Wszelkie działania zmierzające do upowszechnienia spółdzielczości społecznej nieodzownie łączą się z oddziaływaniem na czynniki świadczące o konkurencyjności. Chociaż ustawa o spółdzielczości socjalnej określa potencjałe przywileje, jakimi cieszą się spółdzielcy socjalni, jednak nie gwarantuje powodzenia tego rodzaju działalności. Stąd też czynnikiem stymulującym nagły rozwój spółdzielczości socjalnej stały się dodatkowe środki przeznaczone na minimalizację ryzyka ich utworzenia. Należy założyć, że brak środków spowodowałby osłabienie dynamiki powstawania nowych spółdzielni socjalnych. Argumentem przemawiającym za tym stwierdzeniem jest fakt, że realizacja projektów dotyczących finansowania zakładania tej formy działalności społecznej jest źródłem efektów w okresie zakończenia okresu realizacji. Oznacza to, że spółdzielnie socjalne stanowiące efekt walidacyjny danego projektu powstają w jego ostatniej fazie, tuż przed rozliczeniem.

Stymulacja rozwoju spółdzielczości socjalnej poprzez dofinansowanie pośrednie lub bezpośrednie z projektów unijnych niesie ze sobą zarówno szanse, jak i zagrożenia. Szansą z pewnością jest upowszechnienie koncepcji spółdzielni socjalnej zarówno wśród potencjalnych spółdzielców, jak i wśród ich klientów. Jest to szczególnie istotne, ponieważ rozwiązanie to jest skierowane do osób znajdujących się na granicy wykluczenia społeczno-ekonomicznego. Nie można zakładać, że osoby takie podejmą trud reintegracji społecznej i zawodowej samodzielnie. Prawdopodobieństwo podjęcia takiej inicjatywy jest dość niskie. Co więcej, oznaczałoby, że proces reintegracji zachodzi samoczynnie i nie ma konieczności jakichkolwiek regulacji ze strony sektora publicznego. Z drugiej strony pojawia się zagrożenie, że spółdzielnie socjalne utworzone ze względu na możliwości pozyskania dodatkowych środków z funduszy publicznych zakończą swoje działanie wraz z wygaśnięciem dofinansowania pomostowego. Do tego rodzaju wniosków skłania m.in. fakt, że w bieżą-

---

²⁵ W dniach 1-7.07.2013 przeprowadzono sondaż na 50 losowo wybranych osobach, które zapytano o skojarzenia z wyrażeniem „spółdzielnia socjalna”.

cym roku (2013) nie powstała żadna spółdzielnia socjalna, gdyż żaden z projektów dotyczących ich powstania nie jest jeszcze w fazie przyznawania środków na ich otwarcie. Stąd też należy przypuszczać, że powstanie ich nie jest zdeterminowane przez czynniki wewnętrzne, lecz zewnętrzne, związane z dodatkowymi transferami finansowymi. Ostatecznie kwestię tę będzie można rozstrzygnąć po roku 2015, kiedy to zakończy się okres rozliczania projektów z POKL. Po tym okresie stracą rację bytu ostanie spółdzielnie socjalne, które powstały jedynie ze względu na dodatkowe środki z funduszy strukturalnych.

Literatura

- Dunoyer C., *Nouveau traité d'économie sociale, ou simple exposition des causes sous l'influence desquelles les hommes parviennent à user de leurs forces avec le plus de liberté, c'est-à-dire avec le plus de facilité et de puissance*, t. 1, H. Fournier, Paris 1830.
- Herbst J., *Kondycja ekonomii społecznej w Polsce 2006*, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2006.
- Kaczmarek B.M., *Jak założyć spółdzielnię socjalną?*, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2010.
- Lange O., *Ekonomia polityczna. Tom I i II*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1978.
- Nagel K., *Teoretyczne i definicyjne ujęcie ekonomii społecznej*, [w:] U. Zagóra-Jonszta, K. Nagel (red.), *Współczesne problemy ekonomiczne. Wybrane zagadnienia teoretyczne a praktyka gospodarcza*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice 2013, s. 68-79.
- Polanyi K., *Wielka transformacja. Polityczne i ekonomiczne źródła naszych czasów*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010.
- Samuelson P.A., Nordhaus W.D., *Ekonomia. Tom 1*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.
- Schimanek T., *Podstawowe informacje o klauzulach społecznych*, FISE>, Warszawa 2012.
- Szczegółowy opis priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013*, Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012.
- Szopa B., *Teorie ekonomiczne a ekonomia społeczna*, [w:] M. Frączek, J. Hausner, S. Mazur (red.), *Wokół ekonomii społecznej*, Małopolska Szkoła Administracji Publicznej, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków 2012, s. 11-34.
- Ustawa z dnia 16 września 1982 roku *Prawo spółdzielcze*, DzU 1982, nr 30, poz. 210.
- Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, DzU 2004, nr 99, poz. 1001.
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 roku o spółdzielniach socjalnych, DzU 2006, nr 94, poz. 651.
- Wieloletni regionalny plan działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej oraz rozwoju sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie dolnośląskim (2012-2020)*, Dolnośląski Ośrodek Polityki Społecznej, Wrocław 2011.

Źródła internetowe

- <http://ozrss.pl/category/katalog/wojewodztwo/dolnoslaskie/> (30.07.2013).
- http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/AnalizyRaportyPodsumowania/Strony/KSI_raporty.aspx (30.07.2013).
- http://www.stat.gov.pl/wroc/67_2222_PLK_HTML.htm (30.07.2013).
- <https://ems.ms.gov.pl/krs/wyszukiwaniepodmiotu?t:lb=t> (30.07.2013).

THE REASONS FOR DEVELOPMENT EXPANSION OF SOCIAL COOPERATIVES IN LOWER SILESIA BETWEEN 2006-2012

Summary: This article is an attempt of understanding relations between financing a social cooperative from public funds and the dynamic of its growth in Lower Silesia. In the period 2006-2012 there was consistent but irregular development of this form of enterprise. A lot of privileges connected with running a social cooperative are the encouragement of taking the risk of its establishment. Social character of social cooperatives is normative development of a social enterprise concept. There is no doubt that this concept though normatively right, is not fully consistent with contemporary competition. In this paper there is a thesis that the dynamics of development of social cooperative in majority depends on additional funds assigned to activate entities that can be potential founders. This work uses authors' research and analysis of projects financed from structural funds.

Keywords: social cooperative, social economics, social enterprises.